

Историја зна само за промене. Тако, ето, живимо и време када је „врста капитализма какав су САД успоставиле пре три деценије дискредитована“. *Pax Americana* као један од појавних облика западне доминације светом је темељно угрожен. Нису то више само констатације на нивоу научних пројекција Ерика Хобсбаума или Пола Кенедија. Тај тип капитализма више „не врши посао“. После слома у Волстриту ујесен 2008. у то више нема сумња.

Какве ће значајне промене уследити, у ком временском периоду ће се то одиграти, које ће групе превладати у друштву и која друштва ће успоставити глобалну контролу и какву – засад се може само нагађати. (Изузимајућа, наравно, српске политичке мислиоце и практичаре окупљене око „владајуће коалиције“ које не море никакве дилеме. Знају пут „који нема алтернативу“.)

Они у данашњем хаотичном свету који верују да се може учити од историје, а таквих је све више – после једног општег јавног кампањског презира према „окретању прошлости“ – са занимањем се подсећају чувених криза капитализма: и Дуге и Велике депресије.

Прва, она Дуга је потрајала од, рецимо 1873. до 1896. Из ње је излаз тражен тако што су се западне нације окренуле протекционизму и подигле своје индустрије. А суочене са великим растом незадовољства осиромашених и унижених грађана и ризиком од успона радничког организовања по револуционарном марксистичком обрасцу – западне земље су се дале на социјалне реформе. После Бизмаркове Немачке многи су се одлучивали на успостављање система пензионе сигурности старих и употребљених, здравствене заштите и народног школства. Зато, кад је избио Први светски рат већина тих држава није имала проблема да раднике и сељаке окупи под националне заставе и пошаље их против истог таквог плебса из „непријатељских држава“.

Око Велике депресије 1929. опет су се либерали и љубитељи слободне конкуренције нагло сетили „чврсте државе“. Европом су завладале ауторитарне, углавном десничарске групе. (Не треба изводити прејаке и пребрзе закључке, али чињеница је да данас – осим Шпаније – „европским државама“ владају десничари разних нијанси.) После Другог светског рата, великих разарања и холокауста, читав тај период је префарбан у црно, онда систематски пакован у низ поједностављених стереотипних описа и класификација, па гурнут у мрачне лавиринте спремишта историје.

Ту и тамо би се неки злобник сетио „греха из младости“ Винстона Черчила, једног од неспорних „лидера слободног света“: „Римски геније у лику Мусолинија, највећег живог законодавца, показао је многим народима како се може одолити претњи социјализма...“ (18. фебруар, 1933) Да, тако је говорио Черчил док није постало белодано да Мусолини и Хитлер немају намеру да буду „мала браћа“ Велике Британије, него су спремни да своје „генијалности“ употребе за своје циљеве који угрожавају „националне интересе“ Краљевства са Острва.

Данас се већ може „опуштеније“ говорити о том важном историјском времену, те постаје јасно да Черчил није био усамљени фашистољуб. Напротив, чак би се могло говорити о „великој политичкој моди“ у доба те једне од „криза демократије“. Два месеца после инаугурације председника Френклина Делана Рузвелта новинарка *Њујорк тајмса* Ен О'Хара Мак Кормик бележи да атмосфера у Вашингтону „јачо подсећа на Рим прве недеље после марша црнокошуљаша, на Москву на почетку Петолетке... Америка данас дословно вапије за редом.“ Америчка администрација, додаје она, „сања савез индустрије, рада и владе по моделу корпоративне државе каква постоји у Италији“.

Угледни магазин *Ризон* је пре извесног времена, под насловом „Хитлер, Мусолини, Рузвелт“, објавио текст о „фасцинантној студији“ (поводом превода на енглески) немачког историчара културе Волфганга Шифелбуша „Три Њудила: рефлексije о Рузвелтовој Америци, Муслоинијевој Италији и Хитлеровој Немачкој 1933–1939“

Изучавање америчког прогресивизма на немачким универзитетима, нашао је Шифелбуш, „довело је до раста поверења у Хегелову теорију о јакој држави и пруски милитаризам као најефикаснији пут до организовања модерног друштва које не би било вођено анархичним либералним принципима“. Наравно, нису само Немци у то време имали дилеме о досезима либерализма у „кризи демократије“. Подсећања ради, Вилијем Џејмс, велико америчко научно име, у утицајном есеју „Морални еквивалент рата“ 1910. јесте „инсистирао на значају реда, дисциплине, планирања“.

Интелектуалци тог доба су били забринути због „неједнакости, сиромаштва радничке класе и комерцијализоване културе настале као последица масовне производње“. И: „либерализам је изгледао као неадекватан за решавање тих проблема. Кад је економска криза погодила – Италију и Немачку већ после Првог светског рата а Америку у Великој депресије – антилиберали су искористили прилику да је сад кад се либерално тржиште урушило дошао тренутак за храбре експеримента“. (*Ризон*)

Да ли Велика криза води у Четврти светски рат?

Пише: Слободан Рељић
четвртак, 22 јул 2010 10:46

За ову причу је двоструко битно поменути Стаљина. Иако је и његова „петолетка“ акција која по много чему личи на „Њудил“, руско „ново друштво“ се одмах отворено одлучило за ауторитаран систем. Није „губило време“ на тражење пута кроз либералне институције. Ово је у вези с другом чињеницом – истицањем разлике како су „четири лидера Њудила“ дошла на власт. Лењин и Стаљин су власт освојили револуционарним превратом, „а Хитлер, Мусолини и Рузвелт, сваки на особен начин, на власт су дошли као истакнути лидери у политичком процесу“. Демократски, тако рећи. Али, пошто је време „демократије кризе“, онда се то прецизније одређује као – популистички методи.

Да ли би то што се онда десило данас било могуће?

Одговор не може бити конкретан. Размишљања и предвиђања се множе. Ипак, не зна се ни колико смо далеко од решења. „Нови популизам“ у Америци данас „спаја неспојиве проблеме и циљеве под слоганом ‘Много сам бесан’“. Економски коментатор *Њ ујоркера* налази да ту (још) нема неке „кохерентне идеологије“. Бес је „побуна грађана против Волстрита, гнев народа који се побунио због спасавања неодговорних банкара“. Иза доживљаја да су „банкари највећи непријатељи“, ипак, се крије „много шире незадовољству припадника средње класе, који имају утисак да сви сем њих добијају неку помоћ“. У сваком случају помоћ се све мање очекује од „великих корпорација, велике администрације и великих синдиката“. „Нови популизам“, што за популизме као еkleктичне и тешко укротиве процесе није чудно, расте на великом хаосу у главама слуђених људи који су до „слома у Волстриту“, кроз медијске контролисане канале, вођени једносмерно и неупитно. Од структурисаног друштва грађана они су претворени у потрошачке масе. Профилисани да размишљају кроз „лајф-стајл“ дилеме („нокија“ или „сони-ериксон“, Кариби или грчка острва), суочени са реалношћу у којој читав њихов свет „слободно пада“ у бездан они се не могу ни за педаљ одаљити од унезверености, која клизи у резигнацију и очај. Данас, рецимо, они државу виде као отелотворење „худинијевских моћи“: траже од ње посао и истовремено на рефлексiji „либералне парадигме“ захтевају смањење буџетског дефицита; или „41% оних који су се противили реформи здравства не зна да ли је реформа сувише радикална или то уопште није“.

Историјски проблем с хаосом је што се, како показују истраживања, „солидарност међу људима у тешким временима смањује“. Студије показују „да људи који трпе неправду постају себичнији“. Шта је решење? Нешто или неко ко је изнад наших слабости! Јак вођа? Али Обамина популарност у Америци пада. Да ли то значи да народ у хаосу не тражи вођу као 1929? То је немогуће тврдити. Али се могуће питати да ли „пад“ значи да Барак Обама нема тај и такав потенцијал?

Да ли Велика криза води у Четврти светски рат?

Пише: Слободан Рељић
четвртак, 22 јул 2010 10:46

Дејвид Брукс, колумниста *Њујорк тајмса* за „друштвене теме“, налази да проблем „неповерења у елите“ настаје, између осталог, и зато што је друштво „сувише транспарентно“. „После Вотергејта ми смо покушали да имамо колико год је могуће отворену владу“, сматра он, али уочава „да што је влада постајала транспарентнија, то је мање људи веровало у њу“. С Бруксом се неће сложити они који на овакву „транспарентност“ гледају као на „спектакуларна достигнућа пропаганде“, и доста уверљиво износе чињенице да је превелико и неконтролисано настојање да се „медијска стварност“ потпуно одвоји од реалних живота и проблема учинило владино деловање лицемерним, лажним, преварантским, неуверљивим. Односно, док се могло наћи средстава за одржавање „ђавољег уговора“ се средњом класом ствари су функционисале. Како је конформизам средње класе угрожен у темељу а она губи наду, разлози за било какву тактику нестају.

Ипак, питање медија и јавности данас би се могло показати и осетљивијим и важнијим него у време Велике депресије. Јер, оно је било доба „ограниченог домета“ основних порука преко штампе и радија који је тек улазио у арену. У ово време телевизијске блокаде „здравог разума“ медији су „суштинска димензија савременог искуства“. Тј. „они су у срцу наше способности или неспособности да разумемо свет у коме живимо“. И кад је тачно да су представе које медији обликују и шире „бојно поље у коме нико није неутралан“, човек „информативног доба“ би без њих био изгубљен као сова коју невоља истера на дневну светлост. Овде је већ реч о „болести зависности“.

Зато ће се и још истрајније медијске манипулације, и појачана импрегнираност медијских садржаја пропагандом, лакше и „природније“ подносити него неки „глуви простори“ евентуалних поново успостављаних старомодних цензура. Није извесно да би се данас неко вратио идејама „лидера слободног света“ који је тврдио да би „било шокантно допустити да се расправе у овом дому (Британском парламенту) непрестано ометају изражавањем мишљења особа које немају статус и одговорност чланова Парламента“. Реч је овде о Черчиловом послератном доприносу дискусији Би-Би-Сијевог „правила 14 дана“ које је подразумевало да „не може бити дискусије у програмима о било ком питању за које се очекује да ће бити расправљано у Парламенту у наредне две недеље“.

Рат! Рат је, то се да лако установити, без обзира на мировне кампање „лажних пророка“, лако постајао „излаз“ из ћорсокака „криза демократије“. Поред два светска рата, свет је прошао и Хладни рат који је на демократском Западу служио и перманентном застрашивању грађана могућим доласком „црвених“ или „Руса“, што се могло сводити, по потреби, на исто. Кад су Руси престали бити задовољавајуће страшило, нашло се „мањих битанги“ (Садам Хусеин), „бандитских држава“ и „злих народа“ (Ирак, Северна Кореја, Срби), а онда је оглашен магловити и никад ни приближно јасно димензионисани „рат против тероризма“... Али, и ово је по свој прилици недовољно „велика забава“ у оваквим

Да ли Велика криза води у Четврти светски рат?

Пише: Слободан Рељић
четвртак, 22 јул 2010 10:46

проблемима.

„Да ли Велика криза води Четвртом светском рату“, пита се Мајкл Линд из Нове америчке фондације. Пошто Линд држи да је Хладни рат био Трећи светски, он се „нада“ да пошто „глобална стагнација посвуда јача националистичку десницу, то потенцијално води *новом хладном рату*“. Ту наду могу подгрејавати и догађаји као ова спектакуларна размена шпијуна САД и Русије која је подсетила на доба и обрасце кад се то изводило на крај Западног Берлина, на мосту Глинка, по бриљантним сценаријима које је „продукција 007“ могла директно адоптирати за своје потребе. Линд констатује да „директан рат између великих сила није ничија жеља“, али да „онда није тешко замислити и Четврти светски рат између савеза које је Орвел у *1984* исцртао као Евроазију, Источну Азију и Океанију“. Баш лако схватљиво.

Као што је пре деценију приповедао Ноам Чомски, „уместо да говорим о прошлом рату, допустите да говорим о следећем, пошто је понекад корисно бити припремљен“. Зато, можда није на одмет подсетити да су савременици и пред Први и пред Други рат гајили сличне наде. (Што би се после рата рекло – илузије.) Али да ли је могуће нагомилане проблеме које генерише „криза демократије“, као светски процес, разрешити малим тактичким чаркама војски и савеза у које се улажу све већи делови буџета и иза којих буја војна индустрија? Све је могуће, али, зашто се на такве оптимистичке приче скептици увек сете Станиславског: „Ако у првом чину Чеховљеве драме видиш на зиду пушку, знај да ће у трећем чину да опали!“ Или је, можда, Чеховљев „поглед на свет“ превазиђен?